

Dariusz GÓRA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0001-7662-8812

PROFESOR LESZEK MOCZULSKI (1930-2024)

10 października 2024 roku zmarł Profesor Leszek Moczulski, dołączając do panteonu wybitnych polskich geopolityków, kształtujących tożsamość dyscypliny i wpływających na sposób postrzegania świata przez kolejne pokolenia badaczy. Był współzałożycielem i honorowym prezesem Polskiego Towarzystwa Geopolitycznego oraz wieloletnim, aktywnym członkiem Rady Redakcyjnej „Przeglądu Geopolitycznego”.

Przyszedł na świat 7 czerwca 1930 roku w Warszawie, z którą pozostał związany przez całe swoje życie. Jego droga naukowa przeplatała się z aktywnością polityczną, co w warunkach dyktatury ideologicznej, narzuconej przez zarządców PRL, nie sprzyjało budowaniu bezpiecznej kariery akademickiej. Na Uniwersytecie Warszawskim, w 1952 roku ukończył studia prawnicze, a sześć lat później obronił magisterium z historii. W późniejszych latach dwukrotnie podejmował

próby napisania pracy doktorskiej, jednak jego notatki i gromadzone materiały źródłowe były rekwirowane i niszczone przez Służbę Bezpieczeństwa podczas wielokrotnych rewizji w jego mieszkaniu. Do finalizacji przewodu doktorskiego udało się doprowadzić dopiero w 2005 roku, gdy miał już 75 lat.

Po zakończeniu II wojny światowej, będąc jeszcze nastolatkiem zaangażował się w działalność rówieśniczej, antykomunistycznej grupy konspiracyjnej, szybko rozbitej przez Urząd Bezpieczeństwa. Podczas studiów usiłował spenetrować środowisko Polskiej Partii Robotniczej, w tym właśnie czasie pochłaniającej krajowy odłam PPS w celu ustanowienia Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Po kilku miesiącach został zdemaskowany jako obcy element i usunięty z tego grona pod zarzutem „odchylenia prawicowo-nacjonalistycznego”. Nawiązał kontakt z konspiracyjnym środowiskiem piłsudczyków, któremu patronował generał Roman Abraham. W 1957 roku po raz pierwszy został aresztowany z powodów politycznych, a następnie objęty zakazem publikacji w mediach, który jednak udawało mu się obchodzić poprzez stosowanie pseudonimów. W latach 1961–1977 pracował w warszawskim tygodniku „Stolica”, gdzie powierzono mu funkcję kierownika działu historycznego.

Z tamtego okresu datują się jego pierwsze monografie o tematyce historycznej, opublikowane w wydawnictwie Ministerstwa Obrony Narodowej: *Przegrana bitwa* (Warszawa 1966), *Miecz Nibelungów. Zarys historii armii pruskiej i niemieckiej 1618–1967* (Warszawa 1968); *Dylematy. Wstęp do historii Europy Zachodniej* (Warszawa 1971). W 1972 roku Wydawnictwo Poznańskie opublikowało jego *Wojnę polską 1939*, książkę, w której bronił dobrego imienia przywódców II Rzeczypospolitej, szkalowanych przez PRL-owską propagandę, a jako element przesądzający o klęsce kampanii wrześniowej 1939 roku wskazywał wkroczenie Sowietów w dniu 17 września. Państwowa cenzura nakazała usunięcie książki z bibliotek.

Leszek Moczulski głosił konieczność działań na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności. Nie zadowolając się misją historyka dawnych dziejów ani udziałem w konspiracyjnych debatach teoretycznych, planował stworzenie jawnego ruchu politycznego, stającego do równoprawnej, demokratycznej rywalizacji z monopolizującą scenę polityczną partią komunistyczną. W roku 1977 współzakładał Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO), a w roku 1979 Konfederację Polski Niepodległej, partię polityczną, która przetrwała okres transformacji ustrojowej i po roku 1989 roku

wprowadziła swoich przedstawicieli do Sejmu i Senatu RP. Moczulski stał na jej czele do roku 2007. W 1979 roku, na kilka miesięcy przed utworzeniem KPN Leszek Moczulski opublikował dokument programowy zatytułowany: *Rewolucja bez rewolucji*. Formułował w nim postulat budowy „Trzeciej Rzeczypospolitej” na drodze stopniowego, prowadzonego metodami pokojowymi procesu przejmowania władzy przez społeczeństwo, stające się na powrót podmiotem polityki i gospodarzem własnego państwa. Reakcją ze strony komunistycznego monopolisty władzy okazały się represje, aresztowania i ustawiczne nękanie przez Służbę Bezpieczeństwa. O istnieniu organizacji dowiedział się sam Leonid Breżniew, naciskając na swoich polskich towarzyszy, żeby położyli kres inicjatywie podcinającej fundamenty dyktatury komunistycznej. Na gruncie wewnątrz krajowym inicjatywa Moczulskiego ściągnęła na jego głowę niezwykle agresywną kampanię propagandową. Do publikacji, które wbrew intencjom autorów uczyniły inicjatywę Moczulskiego jeszcze bardziej rozpoznawalną należy zatem zaliczyć, napisane pod dyktando SB, opracowanie: *KPN: kulisy, fakty, dokumenty* (Warszawa 1982, wyd. 2: 1984). Mimo defamacyjnego charakteru publikacja, spreparowana w okresie stanu wojennego, sprzedawała się jak świeże bułeczki, a pod księgarniami ustawiały się kolejki. Na pierwszą rzetelną, spełniającą kryteria naukowości monografię KPN i jej przywódcy trzeba będzie czekać do 2024 roku (Grzegorz Wołk, „*Szaleńcy niepodległości. Historia Konfederacji Polski Niepodległej*”, Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN).

3 maja 1987 roku prezydent RP na uchodźstwie Kazimierz Sabbat nadał Leszkowi Moczulskiemu Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski. Tydzień wcześniej, w Waszyngtonie Leszek Moczulski został przyjęty w Białym Domu przez amerykańskiego prezydenta George’a Busha, zapoznając go z sytuacją w Polsce i prezentując publikacje drukowane w podziemiu. W 1990 r. zgłosił swoją kandydaturę w pierwszych od II wojny światowej demokratycznych wyborach prezydenckich, uzyskując skromną liczbę głosów. W latach 1991–1997 zasiadał w ławach poselskich podczas pierwszych dwóch kadencji Sejmu RP wraz z kilkudziesięcioma przedstawicielami KPN, którzy uzyskali mandaty poselskie i senatorskie. 8 grudnia 1991 roku w Londynie, jako przedstawiciel demokratycznie wybranego parlamentu krajowego wziął udział w uroczystości zakończenia działalności władz Rzeczypospolitej na uchodźstwie.

W dalszych latach Leszek Moczulski skupił się na pracy naukowej. Jego obroniona na Akademii Humanistycznej w Pułtusku rozprawa doktorska nosiła tytuł: *Geopolityka. Dzieje myśli i stan obecny dyscypliny*. Podstawą procedury była książka opublikowana w 1999 roku pod tytułem: *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*. Licząca ponad 700 stron publikacja ma charakter syntetyczny, omawiając poszczególne obiekty zainteresowań geopolityki, doktryny geopolityczne, a także debatę wokół natury samego zjawiska. Sędziwy kandydat do tytułu doktorskiego, broniąc w 2005 roku swojej rozprawy przed komisją egzaminacyjną złożoną z luminarzy krajowej nauki (promotorem był prof. Bronisław Geremek) jako jedyny podtrzymywał pogląd o naukowym charakterze geopolityki. Piszący te słowa dobrze pamięta pokornie schyloną głowę kandydata, wysłuchującego opinii przeciwnych, padających ze strony Wysokiej Komisji. Książka będąca podstawą przewodu doktorskiego wznawiana była kilkakrotnie w formie dodruków, a w 2023 roku doczekała się nowego wydania, uzupełnionego przez Autora.

Leszek Moczulski nie poprzestał na tym i w wieku 79 lat habilitował się w dyscyplinie historii, w Polskiej Akademii Nauk. Podstawą procedury była kolejna, monumentalna w rozmiarach i zakresie treściowym publikacja książkowa: *Narodziny Międzymorza. Ukształtowanie ojczyzn, powstanie państw oraz układy geopolityczne wschodniej Europy w późnej starożytności i we wczesnym średniowieczu* (Bellona, 2007, ss. 826). Również i w przypadku tej publikacji pojawiło się zapotrzebowanie na kolejne wydanie, które ukazało się drukiem w 2019 roku.

Leszek Moczulski nawet w sędziwym wieku zachował świeży umysł, klarowność wypowiedzi i głębię analizy. Swoim zaangażowaniem wspierał Polskie Towarzystwo Geopolityczne jako prelegent, recenzent i mentor. Nominowany na profesora uczelni współpracował z Wyższą Szkołą Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej w Chełmie, a także z Wyższą Szkołą Menedżerską w Jeleniej Górze. Z racji pozaakademickiego przebiegu znacznej części kariery naukowej, Jego dorobek nie jest w adekwatny sposób rozpoznany i wykorzystywany w badaniach naukowych oraz dydaktyce akademickiej. Wszyscy ci, którzy zechcą zaradzić temu problemowi i upowszechnić dorobek Profesora Moczulskiego, muszą wszakże pamiętać, by czynić to w duchu naukowej zasady analizy źródłowej. Skomplikowane i skądinąd fascynujące losy życiowe Leszka Moczulskiego szczególnie źle odnajdują się bowiem w powierzchownych generalizacjach, tworzonych na podstawie kilku

Góra, D., 2024. *Profesor Leszek Moczulski (1930-2024)*, *Przegląd Geopolityczny*, 50, s. 9-13.

kliknięć w Internecie. Dorobek Profesora Leszka Moczulskiego zostaje z nami jako cenny skarb, który będzie odkrywany przez długie lata.¹

---

¹ Redakcja rekomenduje zapoznanie się z jedynym opracowaniem Profesora Leszka Moczulskiego dostępnym na łamach *Przeglądu Geopolitycznego*. Patrz: Moczulski, L., 2009, Geopolityka: korzyści i niebezpieczeństwa, *Przegląd Geopolityczny*, 1, s. 9-26, dostępne pod adresem: https://przeglad.org/wp-content/uploads/2015/01/Moczulski_Leszek_PG_t.1.pdf (przyp. red.).